

Ljetnikovac Lupi-Vukčić u Gromindolcu na otoku Hvaru

Ambroz Tudor

Uprava za zaštitu kulturne i prirodne baštine
Konzervatorski odjel u Splitu
Izvorni znanstveni rad - UDK
728.8(497.5 Gromindolac)

Vlastelinska obitelj Lupi se ovim imenom prvi puta spominje 1547. godine, kada Budimir Lupi s Hanibalom Lucićem u izaslanstvu plemićkog Velikog vijeća odlazi u Veneciju.¹ Lupijevi su se u 15. stoljeću najvjerojatnije nazivali svojim hrvatskim prezimenom Vukčić ili Vučić, kao što je uklesano 1435. godine na grobnici u nekadašnjoj dominikanskoj crkvi sv. Marka: SEP-
VLTVRA DE NICOLO VUCCICH E DE LI SOI
EREDI.² U 17. stoljeću poznata je pod nadimkom Budić, zbog česte pojave osobnog imena Budimir u obitelji.³ Tako je Ivan Ivanišević 1642. godine posvetio svoju knjigu *“Od privare, i zle naravi ženske”* jednom kasnijem Budimiru Lupiju, u kojoj ga naziva *“BVDI-MIRV BVDICHIV Inako LVPV Obiyega Zakona*

Autor donosi opis ljetnikovca vlastelinske obitelji Lupi-Vukčić u Gromindolcu na južnoj strani otoka Hvara. Sagrađen je krajem 16. stoljeća. U tlocrtnom rasporedu nalazi uzor u ljetnikovcu Hanibala Lucića u Hvaru. Jedan je od boljih primjera samostalnog ladanjsko-gospodarskog sklopa na otoku Hvaru.

¹Kovačić J., Iz hvarske kulturne baštine; Kroz stambeno graditeljstvo grada Hvara, Hvar 1987., str. 34.

²U literaturi se često poistovjećuju obitelji Vukčić ili Vučić s kasnijim Lupijima, Lupinima i ranije s Delupisima. Za Delupise je nedvojbeno utvrđeno da je riječ o romaniziranom obliku prezimena građanske obitelji Vukašinović, te da se ne radi o jednom od oblika prezimena vlastele Lupi. No, do danas je ostao problem razlikovanja Lupina i Lupija i njihove veze s Vukčićima koji se u dokumentima pojavljuju u oblicima Vuccich, Vuchcich i Vuchichich. Sačuvan je grob ove obitelji u nekadašnjoj crkvi sv. Marka u Hvaru gdje je prikazan i njihov grb: u gornjem polju cvijet a u donjem vaza s cvijetom. Ovaj grb se razlikuje od kasnijeg grba Lupijevih, vuku u hodu iznad tri kose trake, no primjeri promjene grba među hvarskim plemstvom i građanstvom nisu rijetki. Istraživanja posjeda Ivanica u Milni pokraj Hvara iznijela su nekoliko dokumenata važnih za povijest ove obitelji. Prvi dokument je oporuka Katarina Vučića iz 1484. godine, u kojoj se on naziva ser Cahtarinus Vuchichich, potom slijedi isprava iz 1506. godine u kojoj se njegov sin Jakov naziva ser Jacobus Vuchich. No, jedan dokument iz 1558. godine u kojemu se također govori o zemljišnim posjedima u Milni, po svemu sudeći, uveo je zabunu. U njemu se navodi da je Dom. Mateo Lupino uzeo u zakup jedno zemljište od Petra iz

Naucitegliu Arcipopu, Kanoniku, i vlastelinu Hvarskemu, Vridnom, i poglauito priategliu svomu."⁴

Stojna kuća Lupijevih u gradu Hvaru nalazi se preko puta samostana benediktinki⁵ Jedan je od ljepših primjera kuće ranog 16. stoljeća u Hvaru na kojima se miješa kasna gotika i renesansa. Iznad nadvratnika renesansnog portala na južnom pročelju kuće uklesao se natpis OSTIVM NON HOSTIVM i grb Lupijevih: hodajući vuk iznad tri kose trake.⁶ Početkom 19. stoljeća još se uvijek naziva "Casa Lupi" iako su u njoj 1808.-1809. smješteni francuski, a 1836. godine austrijski vojnici.⁷

Sredinom 16. stoljeća obitelj dobija velika imanja na području Plama, zapadnog dijela otoka Hvara, dok su imanja u istočnom dijelu Starigradskog polja imali od ranije, što potvrđuje podatak da Jakov Lupi posjeduje kuću na Maloj Bandi u Jelsi već 1574. godine.⁸ Na središnjem dijelu otoka su i kasnije stjecali imanja. Tako je 1777. godine Jakov Lupi dobio od komune u graciju 30 motika zemlje u uvali Duboka, a Šimun Lupi 1791. godine na isti način jednaku količinu zemlje na mjestu Solina pokraj Jelse.⁹

Tijekom 17. stoljeća Lupijevi su u gradu Hvaru istaknuti članovi pretežito vlastelinskih bratovština Presvetog Sakramenta i Sv. Prošpera. Ferandin Lupi je član bratovštine Presvetog Sakramenta 1596. godine, a Bartol Lupi je u oporuci od 31. svibnja 1696. godine ostavio novce za podizanje oltara Presvetog Sakramenta u katedrali, radi mletačkog altariste Pavla Tremignona.¹⁰ Kada biskup Andreis 1676. godine osniva bratovštinu Sv. Prošpera, Frano Lupi je njezin prvi predsjednik.¹¹

Od 18. stoljeća Lupijevi pretežno žive u Jelsi, jer se najveći dio njihovog veleposjeda nalazio u središnjem dijelu otoka. U predstavi mletačkim vlastima o problemu popunjavanja upravnih mjesta u komuni iz 1778. godine, navodi se da Lupijevi žive u Jelsi, a da su od muških članova obitelji, mogućih članova Velikog vijeća, punoljetni Šimun i Jakov, dok je Alvis Lupi maloljetan.¹²

Veleposjed Lupijevih, slično svim veleposjedima hvarske komune, bio je rasut na nekoliko dijelova.¹³ Poznata su njihova imanja na području Plama i na istočnom dijelu Starigradskog polja, a ljetnikovac pokraj Gromindolca potvrđuje posjede na području Plaža, čiji se istočni dio prema Lupijevima ponekad naziva "Spiaggia Lupi".¹⁴ Imanje Lupija s ljetnikovcem u Plažama je 1822. i 1828. godine kupio Marin Radonić od obitelji Botteri i Boglić.¹⁵ Zanimljivo je napomenuti da su Lupijevi rijetka vlastelinska obitelj hvarske komune koja, sudeći prema poznatim dokumentima, nije imala veće posjede na otoku Visu.¹⁶

Ljetnikovac Lupijevih ili Budić kuća - nazvana prema nadimku obitelji što je ostao sačuvan u imenu ovog danas ruševnog sklopa - nalazi se na području Plaža, s južne strane središnjeg dijela otoka Hvara. U reformaciji Statuta komune iz 1331. godine označena su kao posebno komunalno područje brda i Plaže (*teritorij communis montis et Splazae*).¹⁷ Prema Statutu, Plaže su imale namjenu komunalnog pašnjaka na kojem je bilo zabranjeno imati privatna imanja i uzgajati poljoprivredne kulture.¹⁸ No, ona su zabilježena već u

Kotora. U literaturi se Mateo Lupini povezivao s Vukčićima u Milni. No, dok su Vukčići vlastela, Lupini to pouzdano nisu. Jakov Lupini, prokurator jerolimovaca u Hvaru bio je jedan od gorljivijih pristaša pučana tijekom ustanka 1510-1514. godine, a dokaz o pripadnosti Lupina staležu pučana je Ivan Nikola Lupino koji je bio vođa poslanstva pučana u Veneciju 1502. godine. Stoga je vjerojatno da su Lupijevi, kao vlastela, nastavak obitelji Vučić, dok su Lupini ugledna i bogata pučka obitelj, o kojoj se malo zna poslije prve polovine 16. stoljeća. Vidi: Duboković N., Grbovi u bivšoj crkvi sv. Marka u Hvaru, Prilozi povijesti otoka Hvara, br. 3, Hvar 1969.; Kasandrić I., Obitelj Ivanić (Ivane) iz Hvara, Mogućnosti, br. 1, Split 1976.; Bezić-Božanić N., Poljičani na otoku Visu, Poljički zbornik, br. 3, Split 1978.; Kovačić J., Iz hvarske kulturne baštine; Kroz stambeno graditeljstvo grada Hvara, Hvar 1987.; Stipišić J., Nekoliko novih arhivskih vijesti o pučkom ustanku na Hvaru, Radovi Instituta za hrvatsku povijest, br. 10, Zagreb 1977.; Gabelić A., Ustanak hvarskih pučana, Split 1988.

⁸Bezić-Božanić N., Poljičani na otoku Visu, Poljički zbornik, br. 3, Split 1978, str. 197. Nadimci pojedinih vlastelinskih obitelji hvarske komune je gotovo uobičajena pojava. Tako su Jakše nosili nadimak Duhnići, a Gazarovići Rehnići.

⁴Berić D., Iz književne prošlosti Dalmacije, Split 1956., str. 66.

⁵Stojna kuća je, možda nespretan, prijevod pojma "casa dominicale", glavne kuće jedne vlastelinske obitelji koja se, prema Statutu, morala nalaziti u gradu Hvaru. Ovaj pojam je posebno važan u ocjenjivanju karaktera vlastelinskih kuća što su se nalazile u drugim mjestima otoka Hvara i Visa, odnosno na prostoru hvarske komune. Prema odredbi glave XXVII., Knjige I. Statuta iz 1331. godine, vijećnici Velikog vijeća, svi vlastelini stariji od 18. godina, morali su stanovati u gradu Hvaru. Koliko je ova odredba bila važna pokazuje primjer barokne palače Radošević u hvarskom Burku. Radoševići, izvorno Kostričići, a kasnije talijanizirano Radossio, bili su bogata pučka obitelj, sa statusom "cittadina", koja je živjela na Visu. Sredinom 17. stoljeća podigla su palaču u Hvaru da bi ispunili jedan od najvažnijih uvjeta za primanje u Veliko vijeće: posjedovanje obiteljske kuće u Hvaru. Iako su odredbom mletačkog Vijeća umoljenih 1686. godine primljeni među hvarske vlasteline, Veliko vijeće komune je uložilo prosvjed državnom odvjetništvu (Avogaria), koja je iste godine odbacilo odluku Vijeća umoljenih.

⁶Fisković C., Graditeljstvo grada Hvara u 16. stoljeću, Radovi Instituta za hrvatsku povijest, br. 10, Zagreb 1977., str. 460.

⁷N. dj., bilj. 1, str. 61.

⁸Gabelić A., Ustanak hvarskih pučana, Split 1988. str. 168.; Bezić-Božanić N., Stanovništvo Jelse, Zapisi o zavičaju, Jelsa 1982. str. 6.

⁹Kasandrić I., Popis pogodovnika gracije, Povijesne rasprave, Hvar 1991., str. 30-31.

¹⁰Fisković C., Hvarska katedrala, Split 1976., str. 72.

¹¹Bučić R., O nekim bratovštinama otoka Hvara, Prilozi povijesti otoka Hvara, br. 5, str. 30-36.

15. stoljeću: godine 1432. vlastelin Katarin de Ozorisa ima posjed u Plažama, koji se isključuje od uredbe kneza Ivana Zantania o ukidanju privatnih posjeda na tom području.¹⁹ Ljetnikovac je, kao posve osamljen ladanjsko-gospodarski sklop, smješten uz samu morsk obalu. Sagrađen je krajem 16. stoljeća, što potvrđuje arhitektonska dekoracija, posebice konzole međukatne konstrukcije i renesansni lavel koji se nalazi u nakadašnjoj kuhinji na zapadnom rubu prvog kata.²⁰ Ljetnikovac je dijelom fortificiran, no znatno manje od

ladanjsko-gospodarskih sklopova koji su građeni u 17. stoljeću, što dodatno potvrđuje njegovu dataciju u 16. stoljeće. Sklopovi Obradića i Kačića na području Plaža sagrađeni su u 17. stoljeću, a njihovi stambeni i gospodarski dijelovi organizirani su oko središnje kule.²¹ Pored toga, udaljeni su od obale, što je smanjivalo mogućnost gusarskog prepada, dok je ljetnikovac Lupi sagrađen na samoj morskoj hridi sa stambenim dijelom sklopa okrenutim prema moru.

Izvorni fortifikacijski elementi ljetnikovca su uspravni otvori dvorišnog zida i prizemlja južnog pročelja, nalik puškarnicama, no unutar zida se ne šire u obliku lijevka. Samo manja katnica unutar dvorišta sagrađena uz zapadni dio sjevernog pročelja kuće, ima izrazitu fortifikacijsku namjenu. U prizemlju je kruna bunara smještena uz istočni zid kata. Pročelja kata nisu rastvorena prozorima, već su pri samom vrhu zida otvori puškarnica. U unutrašnji prostor kata ulazi se kroz manja vrata na istočnom pročelju, koja su s dvorištem povezana vanjskim stubištem. Ova obrambeni zid s puškarnicama je najvjerojatnije podignut iznad izvorne terase s krunom cisterne tijekom Kandijskog ili Morejskog rata u 17. stoljeću, na što upućuje činjenica da zid kata nije građevinski povezan s glavnom zgradom već je na nju prislonjen.²²

Sklop ljetnikovca Lupi je pravokutnoga tlocrta. Stambeno-gospodarska katnica smještena je na južnom dijelu. Njen tlocrt je oblika izduženog pravokutnika usmjerenog istok-zapad, a zaključena je dvovodnim krovom. Južno pročelje je bilo simetrično raščlanjeno s četiri prozora na katu, dok je prizemlje neraščlanjeno. Prozori su pravokutnog oblika, plošno obrađeni kamenih greda okvira i s profiliranom strehom iznad natprozornika. Dva prozora na istočnom dijelu pročelja su kasnije smanjena, a ostatak otvora je zazidan. Zapadno i istočno pročelje su izvorno bili simetrično raščlanjena s pravokutnim prozorom na katu i manjim kvadratnim prozorima u zabatu. Prozori zabata su zazidani, dok je prozor na katu zapadnog pročelja ostao nepromijenjen, a identičan je s izvornim prozorima južnog kata: plošno obrađeni kamenih greda okvira otvora i s profiliranom strehom iznad natprozornika. Na zapadnom pročelju je sačuvan kameni oluk oslonjer na profilirane konzole, postavljen u visini potkrovnog vijenca pročelja. Prozor na katu istočnog pročelja je preinačen u manji, kvadratni prozor bez ukrasa. Sjeverno, dvorišno pročelje je najsloženije raščlanjeno a rasporedom otvora odražava namjenu unutrašnjeg prostora: gospodarski dio u prizemlju i stambeni na katu. Zapadni dio sjevernog pročelja je, kako je već spomenuto, pokriven prigradnjom katnice s cisternom

¹²Ljubić Š., *Statua et Leges civitatis Budae civitatis Scardoniae, et civitatis et insulae Lesinac*, 1882-83, str. 486

¹³Raspršenost veleposjeda hvarske komune najbolje pokazuju Kodeks Bartučević s popisom imanja obitelji od 1544. do 1564. godine i Kodeks Ivanić s istim popisom od 1579. do 1618. godine. Ove zbirke dokumenata dviju obitelji donose najveći broj vlasnika zemlje na Hvaru i Visu od sredine 16. do početka 17. stoljeća. Naime, prema tadašnjem običaju pojedina je čestica zemlje bila označena imenima vlasnika susjednih čestica. Popis vlasnika zemlje u tri najplodnija dijela komune, Njivama pokraj Hvara, Starigradskom polju i poljima otoka Visa, jasno pokazuju da su veleposjedi gospodarski najsnažniji obitelji razdijeljeni između tih dijelova komune. Pored posjeda na spomenutim poljima mnoge obitelji imaju i manje posjede na drugim dijelovima otoka Hvara i Visa.

Kodeksi imenuju sljedeće vlasnike ili posjednike zemlje u hvarskim Njivama: Tarbušković, Gariboldi, Paladinić, Hektorović, Fabri, Balci, Činganović, Bartučević, Leporini, Golubinić, Bonini, Stanojević, Stajlić, Barbis, Ivanić, Jakšić, Lucić, Gargurić, Anđelinović, Jakša, Kandija. U starigradskom polju spominju se obitelji: Lukšić, Ivanić, Bartučević, Lucić, Bonini, Nicolini, Vidali, Gazarović, Paladinić, Leporini, Škrivanić, Piretić, Balci, Golubinić, Anđelinović, Dračica, Gariboldi, Fumatis, Hranković, Zorzi, Fazanić, Gottifredi, Detrico, Kašić, Lukojević, Stanojević, Dujmičić. Na otoku Visu: Paladinić, Anđelinović, Bartučević, Pardvarić, Jakša, Vidali, Tarbušković, Hektorović, Barbis, Lucić, Nicolini, Vukašinović, Jakšić, Stajlić, Leporini, Kiškić, Golubinić, Vitaljić, Biundović, Gariboldi, Piretić, Fazanić, Pervaneo, Bonini, Fumatis, Berislavić, Benković, Gazarović, Gargurić, Dujmičić, Gottifredi, Skenderbeg, Lukojević, Kandija, Hranković, Bučić, Bonini, Pelegrinović, Škobaljić. Vidi: Kovačić J., *Iz hvarske kulturne baštine; Kodeks Bartučević; Kodeks Ivanić, Hvar 1987.*

¹⁴Duboković N., *Popis spomenika otoka Hvara, Hvar 1958.*, str. 82.

¹⁵N. dj., bilj. 14, str. 116.

¹⁶Bezić-Božanić N., *Povijest stanovništva u Visu, Split 1988.* Lupijevi se ne spominju među stanovnicima Visa u popisima od 17. do 19. stoljeća.

¹⁷Hvarski Statut, Split 1991., str. 148.

¹⁸N. dj. bilj. 17., str. 148.

¹⁹Duboković N., *Stvaranje i razvoj zemljišnog posjeda u Zavali, Zapisi o zavičaju, Jelsa 1970.*, str. 123.

²⁰N. dj., bilj. 14., str. 82.

²¹N. dj., bilj. 14., str. 81-82.

²²Tijekom 17. stoljeća na području hvarske komune većina je ladanjsko-gospodarskih sklopova, izgrađenih kao samostalne građevine izrazito fortificirana. Pored spomenutih sklopova Obradića i Kačića u Plažama, na otoku Hvaru se ističu kula Kačića-Bartulovića u Kozjoj, veliki sklop s ugaonom kulom Anđelinovića u Zastraišću, te kula iste obitelji koja je branila put od sklopa do uvale Stiniva. Na otoku Visu to su sklopovi Zanchi, Giaconi i Doimi između Podhumlja i Podšpilja, te sklop Visković iznad Oključne.

u prizemlju. Otvoreni dio pročelja je izvorno bio račlanjen s tri osi. U prizemlju su velika pravokutna vrata, a na katu pravokutni prozori uokvireni plošno obrađenim kamenim gredama i sa stregom iznad natprozornika. Na istočnom rubu ovog dijela sjevernog pročelja nalazi se vanjsko stubište, prislonjeno uz istočni zid cisterne. Odmorište stubišta je oslonjeno na luk. Vrata što s odmorišta vode u unutrašnjost kata su nesimetrično postavljena u odnosu na ostale otvore sjevernog pročelja. Središnji dio sjevernog pročelja je znatno izmjenjen u odnosu na izvorno stanje: prigrađeno je betonsko vanjsko stubište s podestom, a na katu su otvoreni nova vrata i prozor. Na krovu je podignut zabatni luminar.

Izvorna unutrašnja organizacija prostora stambeno-gospodarske zgrade je propala, te se mogu konstruirati samo pojedini dijelovi. Danas je u stambenoj funkciji samo manji dio izvorne kuće, a taj je dio odvojen pregradnim zidovima od ostatka prostora. Međukatna drvena konstrukcija bila je oslonjena na profilirane kamene konzole. U zapadnom dijelu kata nalazila se kuhinja. U sjevernom uglu unutrašnjeg lica zapadnog zida ugrađene su dvije velike konzole, ukrašene jednostavnom profilacijom što su pripadale velikom kaminu, na što upućuje trag u zidu. S južne strane je još sačuvan jednostavan kameni umivaonik. Izgledom podsjeća na prozore kasnog 16. ili ranog 17. stoljeća s jednostavnim potprozornikom, a da se doista radi o lavelu potvrđuju male konzole s unutrašnje strane okomitih kamenih greda na koje se oslanjala kamena ploča, te udubljenje namijenjeno oticanju vode na dnu.²³

Sjeverno od stambeno-gospodarskog središta sklopa pruža se dvorište okruženo zidom. Na spoju istočnog poteza zida i kuće nalazi se dvorišni portal kao središnji ulaz u sklop. Uokviren je plošno obrađenim kamenim gredama bez ukrasa. Na sjevernom rubu dvorišta dvije su prizemnice prislonjene uz sjeverni zid dvorišta. Obje su jednake širine i, slično glavnoj zgradi, zauzimaju cijelu širinu dvorišta. Sudeći po sačuvanom zabatu zapadne prizemnice, bile su pokrivene jednovodnim krovom s nagibom prema dvorištu. Najvjerojatnije su imala gospodarsku namjenu.

Katastarski snimak sklopa iz 1834. godine pokazuje razlike u tlocrtnom rasporedu pojedinih dijelova sklopa u odnosu na današnje stanje. Razlika je najveća na sjevernom dijelu dvorišta gdje je prikazana samo mala prizemnica u sjeverozapadnom uglu. Istočna prizemnica je dakle, naknadno sagrađena tijekom 19. ili ranog 20. stoljeća, jer je kasnije sklop napušten i prepušten propadanju. U južnom dijelu sklopa

prikazana je glavna zgrada i katnica uz zapadni rub sjevernog pročelja s označenim grlom cisterne u unutrašnjosti. Pored otvorenog dijela sjevernog pročelja prikazano je popločenje nepravilnog tlocrta, a u ostatku dvorišta nedefinirana zemljana površina.

Ljetnikovac Lupi je tijekom stoljeća doživio više preinaka. Najveće su svakako prigradnja istočne prizemnice uz sjeverni zid dvorišta, izgradnja vanjskog stubišta te otvaranje novih vrata i prozora na središnjem dijelu sjevernog pročelja. No i pored toga može se rekonstruirati njegov izvorni izgled krajem 16. stoljeća. Stambeno-gospodarska zgrada bila je na zapadnom i istočnom pročelju, koji se nalaze van dvorišnog zida,

²³Niko Duboković u radu "Popis spomenika otoka Hvara", Hvar 1958. str. 82., navodi da je u kući Romana Radonića u Pitvama kameni lavel prenesen iz ljetnikovca Lupi. Lavel u spomenutoj kući je kasnogički rad koji se najkasnije može datirati krajem 15. ili na samom početku 16. stoljeća, te je vjerojatnije mogao pripadati kući Lupijevih u Hvaru, nego ljetnikovcu pored Gromindolca. Moguća je jedino sekundarna upotreba ovog lavela u ljetnikovcu, no lavel u Pitvama svakako ne pripada izvornoj opremi unutrašnjosti ljetnikovca.

²⁴Fisković C., Spomenici otoka Visa od IX. do XIX. stoljeća, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 17, Split 1966., str. 203-204.

²⁵N. dj., bilj. 1, str. 64.

²⁶Većina ljetnikovaca hvarske komune smještena je unutar naselja: Starog Grada, Jelse, Vrboske i Visa. Spomenuta naselja nastaju ili se intenzivnije razvijaju poslije stabiliziranja prilika na Jadranskom moru u drugoj polovini 15. stoljeća, kada se stanovnici naselja iz unutrašnjosti otoka polako spuštaju na more. Do tada su uz more uspijevali opstati samo dobro utvrđeni gradovi. Naselja su smještena u uvalama na rubovima plodnih polja, kao Jelsa ili Vrboska na istočnom rubu Starigradskog polja, ili u uvalama što su prirodno povezane s poljima, kao Vis i Komiža na otoku Visu. Najvažnija osobina svih spomenutih naselja je da svojim nastankom i razvojem povezuju poljoprivrednu proizvodnju i pomorski promet. U osnovi je to glavna namjena i ladanjsko-gospodarskih građevina i sklopova, stoga ne treba čuditi da se najveći broj ladanjskih građevina i sklopova hvarske komune nalazi unutar naselja. Pored toga, važan razlog smještaja ladanjske izgradnje unutar naselja je i poticanje razvoja ovih naselja od strane komune, koja je davala zemljišta za izgradnju kuća.

²⁷Franjo Antun Bartučević je od oca Tulija naslijedio veliko imanje koje je gotovo u cijelosti prodao da bi skupio sredstva za borbu protiv Turaka. Godine 1593. u Splitu je Franjo Antun prodao Antunu Gazaroviću najveći dio svoje očevine. Između ostalog, prodao je Gazaroviću i svoju kuću u Kutu u Visu. Stoga se može pretpostaviti da je ljetnikovac kojeg danas krase grb Gazarovića, zapravo dosad neubicirani ljetnikovac Bartučevića kojeg je za Tulija Bartučevića gradio Damjan Dubrovčanin. Vidi: Fisković C, Spomenici otoka Visa od IX. do XIX. stoljeća, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 17, Split 1966., str. 203-204.; Kovačić J., Iz hvarske kulturne baštine; Kodeks Bartučević, Hvar 1987. str. 139.

zatvorena u visini prizemlja, dok su katovi bili simetrično raščlanjeni jednostavnim prozorima s istaknutom strehom iznad natprozornika. Jednako je bilo raščlanjeno i južno pročelje uz iznimku spomenutih oltara prizemlja. Zabati istočnog i zapadnog pročelja imali su manji kvadratični prozor. Sjeverno pročelje je u visini prizemlja zapadnog ruba bilo pokriveno terasom s krunom cisterne koja se nalazila u unutrašnjosti prigradnje. Vanjsko je stubište izgrađeno okomito na sjeverno pročelje, a vodilo je na terasu preko koje se ulazilo u stambeni prostor na katu. Ovakav način gradnje cisterne uz kuću te uključivanje terase iznad cisterne u sustav komunikacije između dvorišta i stambenog prostora na katu preko vanjskog stubišta, uobičajen je u ladanjskoj izgradnji šireg priobalnog područja.²⁴ Naknadno fortificiranje terase tijekom 17. stoljeća promijenilo je smjerove komunikacije. Na vrhu vanjskog stubišta probijena su nova vrata kojima se ulazilo u stambeni prostor, a na nekadašnju terasu se stizalo preko vrata koja su otvorena na spoju kuće i istočnog poteza novosagrađenog zida.

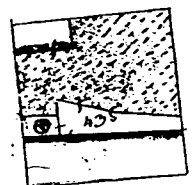
Ostali dio sjevernog pročelja bio je raščlanjen s tri osi: velikim pravokutnim vratima u prizemlju i prozorima na katu, koji su veličinom i oblikovanjem identični s prozorima kata ostalih pročelja. Prema katastru iz 1834. godine, dvorište je bilo popločano uz samu kuću, dok se na ostatku zemljane površine ne mogu pronaći tragovi hortikulturnog uređenja. Jedino rupe s unutrašnje strane zapadnog zida upućuju na pretpostavku o postojanju odrine u tome dijelu prostora. U sjeverozapadnom uglu dvorišta podignuta je manja prizemnica gospodarske namjene, a prema strukturi ziđa i uobičajenoj praksi podizanja pomoćnih gospodarskih građevina unutar ladanjsko-gospodarskih sklopova možemo je smatrati dijelom izvorne organizacije sklopa.

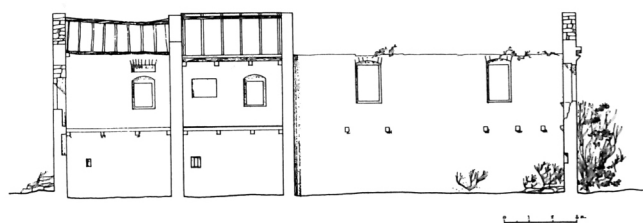
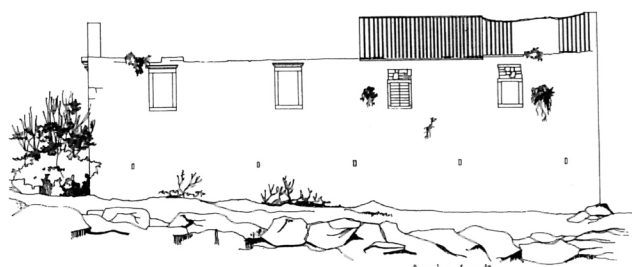
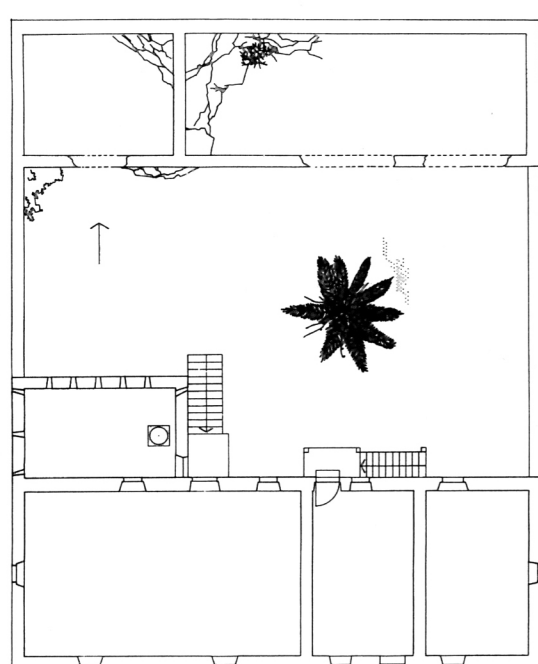
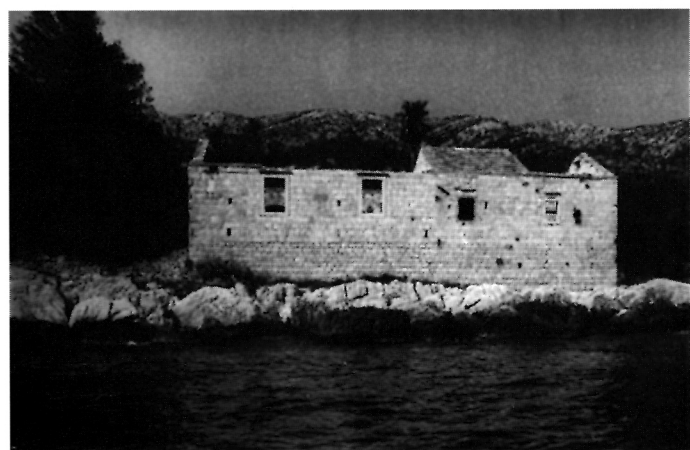
Osnovni tlocrtni raspored ljetnikovca Lupi podsjeća na suburbani ljetnikovac Hanibala Lucića u Hvaru. Visoki zid koji okružuje sklop, smještanje stambeno-gospodarskog dijela na njegovom južnom rubu, te otvaranje prostranog dvorišta pred njim, u osnovi je isti tlocrtni raspored koji se pojavljuje na Lucićevom ljetnikovcu u Hvaru. Preuzimanje ovakve sheme sklopa upućuje na Budimira Lupija - izaslanika s Lucićem u Veneciji iz 1547. godine - ili nekog od njegovih izravnih potomaka kao mogućega graditelja ljetnikovca.²⁵

Poseban značaj ljetnikovca Lupija u njegovu je smještanju daleko od bilo kojeg većeg naselja komune.²⁶ Dok su najznačajniji ljetnikovci 16. stoljeća, Tvrdalj Hektorovića i Lucićev u Starom Gradu, Gazarovićev (Bartučevićev) i Gariboldijev u Visu i Lucićev u Hvaru,

smješteni unutar ili uz naselja, ljetnikovac Lupija pokriva Gromindolca, primjer je renesansnog ladanja na području hvarske komune smješten u prostor otvorenog krajolika.²⁷

Radonich.

2. Ljetnikovac lupi-Vukčić, pogled s mora, foto: D. Domančić
3. Ljetnikovac Lupi-Vukčić, pročelje prema moru, foto: D. Domančić
4. Ljetnikovac Lupi-Vukčić, prozor kata južnog pročelja, foto: D. Domančić
5. Ljetnikovac Lupi-Vukčić, tlocrt sklopa ljetnikovca
6. Ljetnikovca Lupi-Vukčić, južno pročelje
7. Ljetnikovac Lupi-Vukčić, presjek istok-zapad

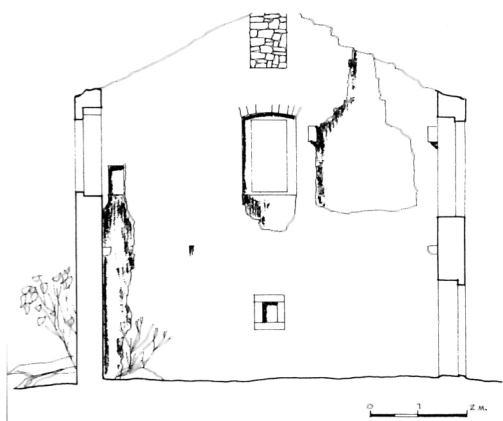
8. Ljetnikovac Lupi-Vukčić, unutrašnje lice zapadnog pročelja, foto: D. Domančić

9. Kruna cisterne na terasi, foto: D. Domančić

10. Ulaz u prizemlje na sjevernom pročelju, foto: D. Domančić

11. Nacrt unutrašnjeg lica zapadnog pročelja

13. Pogled na cisternu i ljetnikovac iz dvorišta

12. Ugao dvorišnog zida i terase, foto: D. Domančić

14. Gospodarska zgrada u sjevernom uglu dvorišta, foto: D. Domančić

Ambroz Tudor:
The Lupi summer residence on Hvar

The Lupi summer residence lies east of the village Gromindolac on the south side of the island Hvar. It is also known as the Budić House. Budići being an old nick-name of the Lupi family (earlier Cratian Vukčić or Vučić). The summer residence is an independent estate with a square ground plan, situated on the shore. It consists of a two-storey residential-estate building in the south part of the estate and a yard surrounded by a wall. Over time it has experienced many changes of which the most important was the building of a fortification wall with loop holes in the place where a terrace with a well head originally stood, which more or less changed the west side of the estate into a kind of castle. A ground floor building was added along the north wall of the yard, as an extension of the original building situated in the north-west corner of the estate. The central part of the north front of the residential-estate building was recently devastated. A few original Renaissance windows have been preserved, smooth stone frames with moulded stone eaves. The 1834 cadastral plan of the site shows that the yard had tiles along the residential-estate building, while the rest of the yard is shown as an undefined area. No signs of a garden were found. The building in the south of the estate is divided into living rooms on the top floor and estate offices on the ground floor. Because of the destruction, it is difficult to reconstruct the entire organisation of the building. The kitchen was in the west part of the top floor where we can see traces of a stone sink and a fire-place.

The important fact is that the Lupi summer residence was situated far away from any bigger town, while the most important summer residences of the 16th century were places near or in towns like Hektorović's and Lucić's in Stari Grad, Gaydarović's (Bartučević's) and Garibaldi's on Vis and Lucić's on Hvar. The Lupi summer house near Gromindolac is an example of a Renaissance estate in the area of the Hvar commune transferred into open landscape.